

Representation of the Concept of "Educational Leadership" in the Published Articles of Journals in the Field of Education

Somaieh Nemati*
Naser Shirbagi**

Introduction

This paper aims to describe and interpret of how researchers and practitioners understand the concept of "educational leadership" in their published articles in relevant refereed research journals on educational studies towards identifying major issues and approaches were applied by the authors to tackle the concept of educational leadership.

Method

Using interpretive-critical approach and a qualitative meta-analysis strategy, researchers were trying to answer research questions. The research scope was all articles in the field of educational leadership which have been published in Iranian research journals respectively. According to the agreed criteria, 62 quite relevant papers were selected and analyzed qualitatively.

Results

The findings on the applied research strategies showed that about 89% of the reviewed articles were conducted quantitatively via the positivist approaches. It was also seen that different leadership patterns such as transformational leadership, distributional, moral security, spirituality, and servant have been taken into account by the studied cases showing that they were in line with current international practices. It seems that some leadership patterns have been influenced by the Islamic culture and values rather than relevant international theoretical issues. Additionally the findings indicated that despite the importance has been given to some modern leadership patterns such as justice-centered leadership, technology-orientation, and instructional leadership by foreign

* Ph.D. Student of Educational Management, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran.

** Professor, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran. *Corresponding Author:*

nshirbagi@uok.ac.ir

researchers, these patterns have not yet been addressed by Iranian researchers. Further analysis showed that the concept of educational leadership and its content, patterns of writing and research paradigms have been changing increasingly in recent decades resulting in some kind of intellectual flourishing. As a result, despite its limited scope as an international subject heavily rooted in organizational ideas and male single-person writers, it has been transformed to a multifaceted topic in which not only the number of published articles has been sharply increased but also the number and combination of authors in particular female authors and contributors has increase too. Along with these positive changes, it seems that the contribution of young researchers in publishing articles is reduced.

Discussion

The findings emphasize the role of the editors and the monitoring committees for publications in the Ministry of Science, Research and Technology in examining the content of specialized educational management journal and preventing the unplanned extension of topics beyond the boundaries of the field. It also emphasizes the role of supervisors and advisors in universities and education providers to encourage graduate students to focus on leadership issues in schools in order to further legitimize the field of educational administration.

Keywords: School leadership, representation, educational management, school administration

Author Contributions: the first and second authors did the process of collecting, analyzing, and interpreting the findings and writing the text of the article.

Acknowledgments: We sincerely thank all of the people who helped us in this research, who accelerated the process of collecting data..

Conflicts of interest: The authors declare there is no conflict of interest in this article.

Funding: This research is not sponsored by any institution and all costs have been borne by the authors.

بازنمایی مفهوم «رهبری آموزشی» در مقالات منتشر شده‌ی مجلات حوزه‌ی علوم تربیتی

سمیه نعمتی*

ناصر شیربگی**

چکیده

توصیف و تفسیر چگونگی فهم پژوهشگران و کارورزان حوزه‌ی مدیریت آموزشی از مفهوم «رهبری آموزشی» در مقالات منتشر شده در مجلات علوم تربیتی، شناسایی موضوعات و رویکردهای مورد استفاده از سوی نویسندگان جهت مطالعه این مفهوم، هدف اصلی مقاله است. با رویکرد تفسیری-انتقادی و روش فراتحلیل کیفی، محققان تلاش کردند به سؤالات پژوهشی مطرح شده پاسخ دهند. میدان تحقیق، مقالات منتشرشده فارسی در زمینه‌ی رهبری آموزشی بود. با در نظر گرفتن ملاک‌های مدنظر محققان که به‌طور دقیق در بخش روش ذکر شده‌اند، درنهایت تعداد ۶۲ مقاله به روش معیار محور انتخاب و مورد فراتحلیل کیفی قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که حدود ۸۹ درصد از مقالات موردبررسی، با رویکردهای اثبات‌گرایانه و روش‌های کمی به انجام رسیده‌اند. در فراتحلیل کیفی مقالات مشخص‌گردید که الگوهای رهبری مختلفی مانند رهبری تحولی، توزیعی، اخلاقی، امنیت‌مدار، درسی، معنوی و خدمتگزار مورد مطالعه قرار گرفتند که با آنچه در مرزهای مفهومی دانش در مطالعات خارجی وجود دارد، مطابقت داشت. برخی از الگوها نیز به نظر می‌رسد بیش از آن که تحت تأثیر موضوعات حوزه در سطح فراملی باشند، بیشتر از فرهنگ و باورهای ارزشی جامعه اسلامی ایرانی متأثر بودند. همچنین برخی الگوهای نوین رهبری مانند رهبری عدالت‌محور، فناورمحور و رهبری تعلیم و تربیت‌محور، با وجود محبوبیت کنونی نزد محققان خارجی، هنوز مورد توجه پژوهشگران داخلی قرار نگرفته‌اند. تحلیل‌ها نشان داد که رهبری آموزشی با دامنه‌ای از تغییرات در محتوا، الگوهای نوشتاری، و پارادایم‌های پژوهشی در چند سال اخیر روبرو شده که گویای نوعی حرکت به سمت نشاط فکری و بالندگی حوزه است. به این معنی که رهبری آموزشی از موضوعی بین‌المللی با پس‌زمینه‌ای در نظریات سازمانی و نویسندگان مرد تک نفره، به مبحثی تبدیل شده که در نشریات داخلی علوم تربیتی مقالاتی نسبتاً فراوان با راهبردهای متفاوت‌تر، چند نویسنده و با مشارکت زنان پژوهشگر مشاهده می‌شود. به موازات این تغییرات مثبت، کاهش مشارکت کارورزان در نوشتن مقالات احساس می‌شود. به نظر می‌رسد مبحث

* دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

nshirbagi@uok.ac.ir

** استاد، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران (نویسنده مسئول)

رهبری آموزشی و رهبری مدارس به‌عنوان جایگزینی برای مدیریت آموزشی هنوز از منابع و حمایت کافی برای بررسی‌های علمی، روش‌های تحقیق آمیخته و پژوهش‌های تطبیقی برای رسیدن به بلوغ فکری برخوردار نیست. یافته‌ها نقش اساسی سردبیران مجلات تخصصی و کمیسیون‌های نظارت بر نشریات در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای کنترل محتوای مجلات تخصصی مدیریت آموزشی و جلوگیری از گسترش بی‌رویه موضوعات به ورای مرزهای رشته را مورد تأکید قرار می‌دهد. همچنین سهم اساتید راهنما و مشاوران در دانشگاه‌ها و دست‌اندرکاران آموزش و پرورش را برای تشویق دانشجویان تحصیلات تکمیلی جهت تمرکز بر موضوعات رهبری آموزشی در مدارس در راستای مشروعیت بخشی بیشتر به حوزه مدیریت آموزشی را پررنگ‌تر می‌نماید.

واژه‌های کلیدی: رهبری مدرسه، رهبری آموزشی، بازنمایی مفهومی، مدیریت مدارس

مقدمه

امروزه موضوع رهبری در حوزه مدیریت آموزشی به پدیده‌ای شایان توجه تبدیل شده است. ظهور مفهوم رهبری آموزشی، به اوایل دهه‌ی ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ برمی‌گردد؛ که در آن زمان، به‌عنوان یک موضوع فرعی، عمده مباحث آن درباره‌ی رهبری دموکراتیک بود و جنبه‌هایی محدود از رهبری از قبیل روابط رهبر-پیرو، رفتار رهبری و توصیف نقش برخی از رهبران مدارس که همگی جزو موضوعات مطالعاتی رایج در تحقیقات مدیریت بازرگانی بودند، مورد مطالعه قرار می‌گرفت (Oplatka, 2010, Translation by Shirbagi, 2018, 18). در دهه‌ی ۱۹۸۰، رهبری آموزشی به حوزه‌ی مدیریت آموزشی نفوذ بیشتری یافت و انتشار مقالات بیشتری که دربرگیرنده واژه‌ی رهبری بود سبب شد مفاهیمی نوین دیگر مانند نقش رهبران مدرسه در زندگی معلمان و دانش‌آموزان مطرح شود و جایگاه مرکزی رهبری با انتشار آثاری از صاحب‌نظران این حوزه و ارائه الگوها و نظریه‌هایی که برگرفته از دیدگاه‌های شناختی و عملی نسبتاً جدید بود، پررنگ‌تر شد (Day et al., 2009). آثار دیگری به مطالعه‌ی اثر بالقوه‌ی رهبری بر شناخت‌ها و رفتارهای مختلف معلمان اختصاص یافت (Ross & Gray, 2006; Mascall et al., 2008; Oplatka, 2010, Translation by Shirbagi, 2018; Jafari et al., 2019; Farahbakhsh et al., 2017).

تغییری که در دهه‌ی ۱۹۹۰ در حوزه‌ی مدیریت آموزشی اتفاق افتاد، بروز علاقه‌مندی بیشتر به پدیده‌ی رهبری آموزشی، از نظر ژرفا و گستره‌ی آن بود. در این دهه، اعضای حوزه‌ی مدیریت آموزشی نه تنها نقش رهبری در پیشرفت و دستاوردهای مدرسه را حائز اهمیت می‌دانستند؛ بلکه جوانب مختلف آن مانند ذکاوت رهبران، رابطه میان رهبری و اثربخشی مدرسه را مورد بررسی قرار داده، به ماهیت متغیر آن در عصر حاضر می‌اندیشیدند. در دهه‌ی ۲۰۰۰ یک الگوی رهبری نوین به

نام "رهبری توزیعی" بنیان دانش این حوزه‌ی را در تحت تأثیر قرار داد. چرا که در این دهه این نگرانی میان متخصصان و سیاست‌گذاران به وجود آمد که مدیران نمی‌توانند به تنهایی مدارس را اداره کنند (Leithwood et al., 2008; Hallinger, 2008). مدیران خود را مسئول پاسخ‌گویی و بهبود مدرسه می‌یابند که انتظارات فزاینده‌ای از سوی دانش‌آموزان و والدین آن‌ها، کارگزاران مدرسه و سیاست‌گذاران آموزشی به همراه دارد و آنان را در عمل وادار خواهد نمود تا به یک رهبر آموزشی تبدیل شوند (Hallinger & Heck, 2011). در نتیجه الگوهای دیگری جایگزین الگوهای سنتی و عقلانی رهبری شدند.

در سال‌های اخیر، توجه به فراتحلیل‌ها برای ادغام نتایج پژوهش و عمل، شدت یافته است. تحلیل استنادی نشریات دانشگاهی نشان می‌دهد که بررسی مقالاتی که در مجلات علمی منتشر شده‌اند، از عوامل مؤثر بر شناخت یک موضوع و یا یک مفهوم است (Hallinger, 2013, 127). از این‌رو بررسی تحول در موضوعات رهبری آموزشی و شناخت رویکردهای روش‌شناختی آن به شناخت ماهیت و سیر تکاملی این مفهوم در یک بستر اجتماعی و فرهنگی تحقیقاتی، منجر می‌شود. لذا، مقالات مورد بررسی، از نظر این‌که هر کدام چه جنبه‌ای از رهبری آموزشی را مورد تأکید قرار داده‌اند و یا این موضوعات تا چه اندازه در راستای موضوعات و مبانی معرفت‌شناختی بین‌المللی حوزه بوده است، مورد بررسی قرار گرفته‌اند. کاری که تاکنون فعالان و محققان داخلی حوزه‌ی رهبری آموزشی بدان نپرداخته‌اند. این همان مسئله‌ایست که محققان در این مقاله قصد دارند با یک ارزیابی انتقادی از وضعیت پیشرفت در تحقیقات رهبری آموزشی و ارائه توصیه‌هایی برای جهت‌دهی به پژوهش‌های آینده در این زمینه، با روش فرتحلیل کیفی به آن بپردازند. بنابراین، هدف کلی مطالعه حاضر، بازنمایی وضعیت رهبری آموزشی با اتکا بر مقالات منتشرشده داخلی از اولین سال‌های انتشار مجلات علوم تربیتی است. جهت دستیابی به این هدف، تلاش می‌شود به سؤالات زیر پاسخ داده شود:

- ۱- پژوهشگران داخلی مدیریت آموزشی در دهه‌های گذشته در بحث رهبری آموزشی به چه موضوعات و مفاهیمی پرداخته‌اند؟
- ۲- رویکردها و روش‌های مورد استفاده پژوهشگران مدیریت آموزشی برای مطالعه رهبری آموزشی در این حوزه کدامند؟
- ۳- اولویت‌بندی و فراوانی موضوعات پژوهشی رهبری آموزشی در مقالات مجلات علوم

تربیتی به چه صورت بوده است؟

۴- هویت و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نویسندگان مقالات رهبری آموزشی چیست؟

پیشینه پژوهش

در طی ۵۰ سال گذشته، محققان اروپایی (Kruger et al., 2007; Bell et al., 2003) آمریکای شمالی (Leithwood et al., 2004; Heck & Hallinger, 2009) و آسیایی (Robinson et al., 2008; Mulford & Silins, 2003) به دنبال درک چگونگی عملکرد رهبری در بهبود مدرسه و به‌ویژه یادگیری دانش‌آموزان بودند (Heck & Hallinger, 2010, 97). Ribbins and Gunter (2002) در مطالعه‌ای را با عنوان "ترسیم نقشه مطالعات رهبری در آموزش و پرورش جهت‌سنج‌شناسی حوزه دانش" برای ساخت نقشه مفهومی، از طبقه‌بندی موضوعات استفاده کردند. یافته‌های آن‌ها نشان داد که نتیجه این مطالعه، به یک نقشه چندبعدی نینجامید، بلکه آنچه که حاصل شد، یک نوع‌شناسی بود که می‌تواند به‌عنوان یک ابزار برای ایجاد یک نقشه استفاده شود. (Hallinger (2013) در مقاله‌ای با عنوان "چارچوب مفهومی برای بررسی سامانمند تحقیق در رهبری آموزشی و مدیریت" نشان داد که فراتحلیل‌های با کیفیت بالا از تحقیقات پیشین، نشان‌دهنده یک ابزار بالقوه قدرتمند برای کاهش شکاف بین تحقیق و عمل است. با این حال، کیفیت بررسی تحقیقات انجام‌شده در رهبری و مدیریت آموزشی بسیار با روش‌شناسی‌های استاندارد متفاوت است. (Oplatka (2010) به دنبال شناخت هویت و تعیین جایگاه معرفت‌شناختی، نظری و پژوهشی مدیریت آموزشی در میان دیگر رشته‌های علوم اجتماعی بود. وی عنوان می‌کند حوزه مدیریت آموزشی با دسته‌ای از حیطه‌های مطالعاتی مهم در دهه ۱۹۸۰ توصیف می‌شد که در آن گسترش این حوزه در این دهه، از یک‌سو، و توجه محدود به هر یک از حوزه‌های مطالعاتی از سوی دیگر مشهود است. برجسته‌ترین تغییری که در دهه ۱۹۹۰ در حوزه مدیریت آموزشی رخ داد، بروز علاقه‌مندی بیشتر به پدیده رهبری آموزشی، هم از نظر ژرفا و هم از نظر دامنه این پدیده، بود. در دهه ۲۰۰۰ این جریان پژوهشی نظام‌مندتر و منسجم‌تر شده و بینشی عمیق‌تر از رهبری آموزشی و جنبه‌های مختلف آن ارائه می‌دهد. (Hammad and Hallinger (2017) در مقاله‌ای با عنوان "بررسی سامانمند مدل‌های مفهومی و روش‌های مورد استفاده در تحقیقات مربوط به رهبری آموزشی و مدیریت در جوامع عربی"، الگوهایی از مقالات کشورهای عربی شناسایی کردند و نشان دادند که آن‌ها نسبت به ادبیات رهبری و مدیریت آموزشی در سطح جهانی، از گستره مفهومی محدودتری برخوردارند.

روش

جهت ارائه تصویری جامع از چگونگی درک این مفهوم توسط نویسندگان و محققان حوزه و تولید معنایی تازه با برقراری نظام ارتباط معنایی از آن، نیازمند بررسی و ترکیب تمامی آثار چاپ شده در قالب مقالات علمی-پژوهشی از سوی فعالان حوزه‌ی است. جهت دستیابی به این هدف، رویکردی کیفی با راهبرد فراتحلیل کیفی مورد استفاده قرار گرفت (Timulak, 2013, 6). تمام تحقیقات و مطالعات تجربی انجام شده در مجلات علمی-پژوهشی داخلی در زمینه‌ی رهبری آموزشی در سطح مدارس که در قالب مقالات علمی-پژوهشی در مجلات مرتبط با علوم تربیتی منتشر شده‌اند را شامل می‌شود. نمونه‌گیری به شکل هدفمند و ملاک‌محور انجام شد. منطق این نمونه‌گیری، انتخاب همه مواردی است که برخی معیارهای مسلط مهم را فراهم می‌سازند. ملاک انتخاب مقالات در پژوهش حاضر، ۱- انتخاب از میان مجلات علمی-پژوهشی مورد تأیید از سوی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ۲- وجود یکی از متغیرهای مورد پژوهش در ارتباط با رهبری آموزشی و ۳- مطالعه رهبری آموزشی به‌عنوان یک متغیر در سطح مدارس.

ابزار پژوهش

هر یک از مقالاتی که دارای ملاک‌های مورد نظر بوده که بتوان به‌عنوان سندی آن را مورد تحلیل متنی قرارداد، ابزار گردآوری داده‌ها بود. این کار با جستجوی اینترنتی و مراجعه به آرشیو مجلات حوزه انجام گرفت؛ به این صورت که نخست با ورود به سامانه اینترنتی تمامی مجلات علمی-پژوهشی گروه علوم تربیتی و مدیریت، همه مقالات در تمامی دوره‌ها که در سامانه این مجلات، نمایه شده بود، مورد جستجو قرار گرفت و آن‌هایی که به بررسی رهبری آموزشی در سطح مدارس و در ارتباط با مدیران آن انجام یافته بود، انتخاب گردیدند (جدول ۱).

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، تعداد ۲۱ مجله از میان ۶۰ مجله مرتبط با علوم تربیتی و مدیریت آموزشی، حداقل یک مقاله در زمینه‌ی رهبری آموزشی به چاپ رسانده‌اند. مجله مدیریت مدرسه با ۱۲ مقاله و مجله تعلیم و تربیت با هشت مقاله و رهیافتی نو در مدیریت آموزشی با هفت مقاله، بیشترین تعداد مقالات را به چاپ رسانده‌اند. دوره زمانی چاپ این مقالات فارسی زبان در مجلات داخلی کشور در این زمینه به بیش از یک دهه (۲۰۰۸-۲۰۱۸) نمی‌رسد.

جدول ۱. فهرست مجلات نشردهنده مقالات رهبری آموزشی

Table 1. Educational Leadership Articles Magazine List

ردیف Row	عنوان مجله Title Magazine	گروه علمی Scientific Groups	تعداد Number	دوره زمانی Period
1	مدیریت مدرسه	مدیریت	12	2016-2018
2	تعلیم و تربیت	علوم تربیتی	8	2012-2008
3	رهیافتی نو در مدیریت آموزشی	علوم تربیتی	8	2015-2008
4	علوم تربیتی	علوم تربیتی	5	2016-2008
5	مدیریت و برنامه‌ریزی در نظام‌های آموزشی	علوم تربیتی	4	2017-2007
6	اندیشه‌های نوین تربیتی	علوم تربیتی	4	2017-2010
7	رویکردهای نوین آموزشی	علوم تربیتی	2	2009-2016
8	مدیریت بر آموزش سازمان‌ها	مدیریت	2	2012-2016
9	ابتکار و خلاقیت	علوم تربیتی	2	2015-2015
10	مطالعات آموزشی و آموزشگاهی	علوم تربیتی	2	2013-2017
11	پژوهش‌های تربیتی (علمی-ترویجی)	علوم تربیتی	2	2015-2017
12	پژوهش در برنامه‌ریزی درسی	علوم تربیتی	1	2008
13	پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت	علوم تربیتی	1	2009
14	پژوهش در مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی	تربیت بدنی	1	2010
15	دانشکده پیراپزشکی	علوم پزشکی	1	2010
16	پژوهش‌های آموزش و یادگیری	علوم تربیتی	1	2011
17	آموزش و ارزشیابی	علوم تربیتی	1	2013
18	پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی	علوم تربیتی	1	2015
19	مطالعات رفتار سازمانی	مدیریت	1	2016
20	علوم تربیتی از دیدگاه اسلام	علوم تربیتی	1	2017
21	پژوهش در نظام‌های آموزشی	علوم تربیتی	1	2014

یافته‌ها

در پاسخ به سؤال اول پژوهش مبنی بر چیستی موضوعات و مفاهیم مورد علاقه پژوهشگران رهبری آموزشی، همان‌طور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود، ۱۰ حیطه اصلی به‌عنوان ابعاد مورد تأکید محققان، شناسایی شده است که از این میان، ۸ حیطه به بررسی الگوهای مختلف رهبری پرداخته، ۱ حیطه روابط و اثرات سبک‌های رهبری را با متغیرهای مختلف در سطح فردی و سازمانی بررسی نموده و ۱ حیطه به مقایسه رهبری و مدیریت پرداخته است.

۱- بررسی روابط و اثرات سبک رهبری: اولین بعد مورد تأکید، بررسی روابط و اثرات سبک رهبری بر متغیرهای مربوط به معلمان (انگیزش شغلی، رضایت شغلی، فرسودگی و خلاقیت)، ابعاد مختلف سازمانی (سلامت سازمانی و یادگیری سازمانی) و اثرپذیری از متغیرهای عاطفی و شناختی

جدول ۲. موضوعات و ابعاد رهبری آموزشی در نشریات علوم تربیتی

Table 2. Issues and dimensions of educational leadership in educational publications

ردیف Row	عناوین Titles	تعداد Number	ابعاد مورد تأکید Dimensions emphasized
1	<p>بررسی وضعیت انگیزش شغلی معلمان با توجه به سبک رهبری مدیران ارتباط بین سبک‌های مدیران مدارس و نیازهای انگیزشی معلمان تربیت‌بدنی بر اساس نظریه گریگور رابطه بین هوش سازمانی و سبک رهبری مدیران با رضایت شغلی دبیران در مدارس متوسطه رابطه سبک‌های رهبری مدیران با خلاقیت در معلمان مدارس ابتدایی رابطه خود کارآمدی با اثربخشی رهبری در بین مدیران رابطه کارکردهای رهبری آموزشی مدیران مدارس با تدریس مؤثر رابطه بین سبک‌های رهبری مدیران مدارس با رضایت شغلی دبیران دبیرستان رهبری تأملی در مدارس و نقش آن در بهبود باورهای خودکارآمدی معلمان رابطه بین سبک‌های رهبری مدیران و فرسودگی شغلی دبیران رابطه سبک‌های رهبری باس باوجدان کاری و تعهد کاری مدیران رابطه انگیزه پیشرفت با سبک رهبری مدیران مدارس رابطه فلسفه تربیتی و سبک رهبری مدیران مدارس رابطه بین باورهای دینی با سبک رهبری مدیران مدارس بررسی رابطه سبک‌های رهبری مدیران با یادگیری سازمانی در مدارس بررسی رابطه بین سبک‌های رهبری مدیران با سلامت سازمانی در مدارس رابطه بین سبک‌های رهبری با سازمان یادگیرنده در مدارس ابتدایی بررسی رابطه بین سبک‌های رهبری مدیران مدارس با مهارت‌های سازمانی مدیریت زمان رابطه بین رهبری فکورانه با اثربخشی مدارس ابتدایی اثربخشی رهبری مدیران ایران و هندوستان: تأثیر جنسیت و نوع مدرسه سبک‌های رهبری مدیر مدرسه و سلامت سازمانی مدارس در ایران و هندوستان: یک مطالعه میان فرهنگی رهبری یا مدیریت: آیا رهبری تحولی سبکی اثربخش برای بهبود عملکرد و ارتقای رضایت شغلی معلمان است؟</p>	20	<p>بررسی روابط و اثرات سبک رهبری</p>
2	<p>بررسی رابطه رهبری تحولی آفرین و تعامل‌گرا با تعهد سازمانی معلمان ارتباط رهبری تحول‌آفرین با خلاقیت دبیران رابطه بین سبک رهبری تحولی مدیران و سلامت سازمانی مدارس فرتحلیل رابطه بین رهبری تحولی مدرسه و رفتار شهروندی سازمانی معلمان توسعه مدیریت آموزش بر محور رابطه رهبری تحولی مدیران و رفتار شهروندی سازمانی دبیران نقش سبک رهبری تحولی مدیران در نگرش‌های شغلی و رفتار شهروندی سازمانی معلمان رابطه بین رهبری تحول‌گرای مدیران و جو سازمانی: دیدگاه معلمان نقش سبک‌های تفکر مدیران آموزشی در انطباق رفتار آنان با شاخص‌های رهبری تحولی رابطه بین رهبری تحولی و هوش هیجانی مدیران دبیرستان رابطه رهبری تحولی، تعاملی و عدم‌مداخله با مدیریت تعارض مدیران مدارس متوسطه رابطه سبک رهبری تحولی-تعاملی با میزان کاربست مؤلفه‌های سازمان یادگیرنده نقش رهبری تحول‌آفرین مدیران مدارس بر سلامت سازمانی: آزمون نقش میانجی عدالت سازمانی رابطه بین هوش معنوی با رفتار شهروندی سازمانی، تعهد سازمانی و رهبری تحولی مدیران</p>	14	<p>رهبری تحولی</p>
3	<p>تأثیر رهبری توزیعی مدیران بر تعهد سازمانی معلمان با میانجی‌گری عزت‌نفس سازمانی در مدارس تأثیر رهبری توزیعی بر التزام شغلی و خودکارآمدی معلمان با میانجی‌گری عزت‌نفس سازمانی</p>		

رهبری توزیعی	11	ابتدایی نقش سبک رهبری توزیعی مدیران بر عملکرد شغلی معلمان مدارس تأثیر سبک رهبری توزیع شده بر تعهد سازمانی و رضایت شغلی معلمان: بررسی نقش میانجی خوش بینی تحصیلی تأثیر رهبری توزیعی مدیران بر اثربخشی مدارس به واسطه انگیزش معلمان و خوش بینی تحصیلی بررسی نقش واسطه‌ای قرارداد روان‌شناختی در ارتباط میان رهبری توزیعی و تسهیم دانش سبک رهبری توزیع شده و اثربخشی سازمان مدارس بررسی ابعاد زیربنایی رهبری توزیع شده: مطالعه موردی مدارس متوسطه تأثیر سبک رهبری توزیع شده بر تعهد سازمانی، رضایت شغلی و رفتار شهروندی سازمانی بررسی نقش میانجی گری متغیر اعتماد در مدرسه سبک رهبری توزیع شده و اثربخشی سازمان مدارس
رهبری معنوی	5	4 نقش میانجی رهبری معنوی بر رابطه خودکارآمدی ورزشی و تعهد حرفه‌ای در معلمان رابطه رهبری معنوی و هوش معنوی با توانمندسازی معلمان رابطه رهبری معنوی با خودکارآمدی مدیران و کارکنان مدارس متوسطه رابطه بین هوش معنوی و سبک رهبری مدیران مدارس متوسطه تأثیر رهبری معنوی مدیران مدارس بر معنویت در کار با نقش میانجی عدالت سازمانی
رهبری اخلاقی	3	5 تأثیر رهبری اخلاقی مدیران مدارس بر فضیلت سازمانی معلمان با میانجی گری اعتماد و تعهد سازمانی تأثیر سبک رهبری اخلاقی مدیران بر سرمایه اجتماعی معلمان با میانجی گری فضیلت سازمانی بررسی تأثیر رهبری اخلاقی بر توسعه سازمان یادگیرنده در مدارس متوسطه
رهبری امنیت‌مدار	1	6 رابطه بین رهبری امنیت‌مدار و شادکامی کارکنان مدارس؛ نقش میانجی امنیت‌روانی
رهبری مورد اعتماد	1	7 تأثیر رهبری مورد اعتماد مدیران بر تعهد سازمانی معلمان با متغیر میانجی عدالت سازمانی
رهبری خدمتگزار	3	8 پیش‌بینی مؤلفه‌های رفتار شهروندی سازمانی دبیران بر اساس ویژگی‌های رهبری خدمتگزار رابطه رهبری خدمتگزار و خلاقیت: بررسی نقش واسطه‌ای اعتماد سازمانی جو سازمانی به‌عنوان واسطه بین رهبری خدمتگزار و رفتار شهروندی سازمانی
رهبری برنامه درسی	2	9 تأملی پدیدارنگارانه بر مؤلفه‌های رهبری برنامه‌درسی در مدارس ابتدایی: دیدگاه مدیران تجربه زیسته مدیران از رهبری برنامه‌درسی مدارس متوسطه
مدیریت و رهبری	2	11 مقایسه اهمیت رفتارهای مدیریتی و رهبری از نظر معلمان و مدیران مدارس بررسی شیوه‌های مدیریت و رهبری آموزشی
	62	جمع

مدیران (باورهای دینی، فلسفه تربیتی و انگیزه پیشرفت) است. این تعداد از مقالات که به ۲۰ مقاله می‌رسد و بیشترین درصد مقالات را به خود اختصاص می‌دهد (۳۲ درصد)، در پی بررسی روابط و اثرات متقابل رهبری آموزشی مدیران در معنای عام و بدون در نظر گرفتن الگویی خاص با ابعاد مختلف فردی و سازمانی مدرسه هستند. تعداد ۷ مقاله متغیرهای مربوط به ابعاد شناختی-درونی معلمان (رضایت شغلی، تعهد، انگیزش و فرسودگی شغلی) را مورد بررسی قرار داده‌اند. برخی دیگر از مقالات به اثرپذیری سبک‌های رهبری از متغیرهای ارزشی و شخصیتی مدیران پرداخته‌اند. نمونه‌ای از مطالعات (Elzami et al. (2015 با عنوان "بررسی رابطه سبک‌های رهبری

مدیران با یادگیری سازمانی در مدارس " رابطه‌ای معنی‌دار میان سبک‌های رهبری مدیریتی، مشارکتی، تبدیلی، اخلاقی، پست‌مدرن و اقتضایی با یادگیری سازمانی نشلن دادند که سبک رهبری مشارکتی بیشترین سهم را در تبیین یادگیری سازمانی دارا بود.

۲- رهبری تحولی: بیشترین تعداد مقالات (۱۴ مورد) را در بردارد، به‌عنوان دومین الگوی رهبری قابل شناسایی است. ۷ مقاله در زمینه‌ی اثرگذاری و رابطه سبک رهبری تحولی با مفاهیم مربوط به معلمان مانند رضایت شغلی، تعهد، خلاقیت، انگیزش و رفتار شهروندی بوده و ۲ مقاله دیگر مربوط به اثرپذیری سبک رهبری تحولی از عوامل فردی مدیران مانند انگیزش شغلی و سبک تفکر مدیران مدارس است. ۲ مقاله آخر هم در زمینه‌ی اثرگذاری این سبک بر عملکرد مدیران مدارس است. پژوهشگران در این زمینه‌ی الگوی تحولی سبک رهبری مدیران را عاملی مهم و اثرگذار بر اصلاح و بهبود متغیرهای مربوط به معلمان و عملکرد خود مدیر فرض کرده‌اند. به عنوان مثال (Zeinabadi (2011 در مطالعه‌ای با عنوان "رهبری تحولی و رفتار شهروندی سازمانی در مدرسه: بازآزمایی و تغییر یک الگوی آزمون شده در صنعت" به این نتایج دست یافت که رهبری تحولی با میانجیگری اعتماد به مدیر و رضایت شغلی درونی اثر غیرمستقیم و معنی‌داری بر رفتار شهروندی سازمانی دارد. در مجموع، نتایج پژوهش بیانگر آن بود که توجه به نقش رهبری تحولی مدیران، اعتماد معلمان به مدیر و رضایت شغلی درونی معلمان در رفتار شهروندی سازمانی معلمان، اهمیت دارد.

۳- رهبری توزیعی: تعداد ۱۱ مقاله (۱۸ درصد) به موضوع رهبری توزیعی پرداخته‌اند. ۴ مورد از آن‌ها در ارتباط با اثر سبک رهبری توزیعی بر مفاهیم فردی معلمان (تعهد، انگیزش، خوش‌بینی تحصیلی، رفتار شهروندی سازمانی و رضایت‌شغلی) بوده و دیگر مقالات در رابطه با اثر رهبری توزیعی بر اثربخشی مدارس است. (Amjadzabardast et al. (2015 در مقاله خود با عنوان "تأثیر سبک رهبری توزیعی مدیران بر اثربخشی مدارس به واسطه‌گری انگیزش معلمان و خوش‌بینی تحصیلی آنان" به این نتایج دست یافتند که اثرات سبک رهبری توزیعی بر اثربخشی به‌واسطه متغیرهای میانجی مربوط به انگیزش و خوش‌بینی تحصیلی معلمان اتفاق می‌افتد.

۴- رهبری معنوی: رهبری معنوی چهارمین موضوع مورد تأکید است که ۵ مقاله را به خود اختصاص داده است. ۲ مقاله به رابطه سبک رهبری معنوی با خودکارآمدی و توانمندسازی معلمان پرداخته‌اند و آن را عاملی برای افزایش این مهارت‌ها در معلمان فرض کرده‌اند و ۳ مقاله بعدی در

ارتباط با نقش این متغیر در ایجاد خودکارآمدی، معنویت در کار و انتخاب سبک رهبری برای خود مدیران است. رهبری معنوی جزء آن دسته از الگوهای رهبری است که وابسته به زمینه‌ی انتقادی و نظام ارزشی جامعه مورد پژوهش است. این الگو در دیگر جوامع غربی و آمریکایی اصلاً مورد توجه و بحث نبوده است.

۵- رهبری اخلاقی: ۳ مقاله با محوریت رهبری اخلاقی به بررسی رابطه این سبک با فضیلت

سازمانی و سرمایه اجتماعی معلمان و اثرگذاری بر توسعه سازمان یادگیرنده پرداخته است. مقالات ذکر شده با رویکرد کمی انجام شده‌اند. به‌عنوان نمونه، مقاله Farzaneh et al. (2016) پژوهشی است که تأثیر رهبری اخلاقی بر توسعه سازمان یادگیرنده را مورد بررسی قرار داده است. نتیجه این پژوهش حاکی از وجود اثر مستقیم رهبری اخلاقی و مؤلفه‌های آن بر سازمان یادگیرنده است که در این میان بین ابعاد رهبری اخلاقی، ابعاد تسهیم قدرت و وضوح نقش سهم معنی‌داری در پیش‌بینی سازمان یادگیرنده دارند.

۶- رهبری امنیت‌مدار: الگوی رهبری امنیت‌مدار در ارتباط با شادکامی و تعهد سازمانی معلمان

تنها یک مقاله را به خود اختصاص داده است. (Khalijian et al. (2018) رابطه بین رهبری امنیت‌مدار و شادکامی کارکنان مدارس با میانجی‌گری امنیت روانی را مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که بین رهبری امنیت‌مدار با امنیت روانی و شادکامی کارکنان رابطه وجود دارد.

۷- رهبری قابل اعتماد: "بررسی تأثیر رهبری مورد اعتماد مدیران بر تعهد سازمانی معلمان با

متغیر میانجی عدالت سازمانی" از (Alinejad et al. (2015) تنها مقاله موجود در این الگوست. به گفته آنان این الگو برای اولین بار توسط (Alio (2005 معرفی شد که مجموعه‌ای از رهبری کاریزماتیک، رهبری تحول‌آفرین، رهبری بصیر، رهبری اخلاقی، رهبری تعاملی، رهبری مستقیم و رهبری مشارکتی است و این نوع رهبری در بردارنده‌ی حد و الایی از اخلاقیات، احترام و گرایش‌های مثبت در رهبر است. آنان در پژوهش خود به اثرات مستقیم و غیرمستقیم این سبک از رهبری بر تعهد معلمان دست یافتند.

۸- رهبری خدمتگزار: رهبری خدمتگزار با بررسی رابطه با رفتار شهروندی و خلاقیت، رهبری

نیز سه مقاله با رویکرد کمی را به خود اختصاص داده است. "رابطه رهبری خدمتگزار و خلاقیت" از (Rastgar and Hashemi (2015 که اثر مؤلفه‌های رهبری خدمتگزار (خدمت‌رسانی، مهرورزی، تواضع و قابلیت اعتماد) بر خلاقیت، غیرمستقیم است. اثر مستقیم این رابطه از طریق متغیر میانجی

اعتماد سازمانی است.

۹- رهبری برنامه درسی، الگوی دیگری از رهبری است که دو مقاله «تأملی پدیدارنگارانه بر مؤلفه‌های رهبری برنامه درسی» از (Hasani et al. (2018 و "تجربه زیسته مدیران از رهبری برنامه درسی" از (Sheikh Mohammadi and Khalkhali (2018 را به خود اختصاص داد. هر دوی این مقالات با رویکردی کیفی و با روش پدیدارنگاری انجام شده است.

۱۰- مقایسه مدیریت و رهبری: مقایسه رهبری با مدیریت از نظر روش عملکرد و میزان اهمیت هر یک در مدارس موضوع دیگری است که هر کدام دو مقاله را در بردارند. "مقایسه اهمیت رفتارهای مدیریتی و رهبری از نظر معلمان و مدیران مدارس" عنوان پژوهش (Roshan et al. (2010 است که نشان دادند مدیران و معلمان به رفتارهای مدیریتی و رهبری به یک میزان اهمیت می‌دهند. اما در مؤلفه‌های رهبری، از نظر مدیران مؤلفه الگوسازی در رهبری اهمیت بیشتری از رفتارهای مدیریتی دارد.

در پاسخ به سؤال دوم پژوهش مبنی بر چیستی رویکردها و روش‌های مورداستفاده، با نگاهی به جدول ۳ مشاهده می‌شود که رویکرد غالب در مطالعات رهبری آموزشی، رویکرد اثبات‌گرایانه و روش‌های کمی با تأکید روش توصیفی-همبستگی است که ۸۹ درصد از مقالات را شامل می‌شود. فقط ۳ مقاله (۷ درصد) با رویکرد تفسیرگرایانه و با روش‌های کیفی صورت پذیرفته است که آن هم به دو روش پدیدارنگاری و پدیدارشناسی محدود شده‌اند.

جدول ۳. رویکردها و روش‌های مورداستفاده در مقالات رهبری آموزشی

Table 3. Approaches and methods used in educational leadership articles

تعداد مقالات Number of articles	روش‌های مورداستفاده Used methods	رویکردهای معرفت‌شناسی Epistemological approaches
44	توصیفی-همبستگی	
7	توصیفی-پیمایشی	
1	تحلیل عاملی اکتشافی	کمی
1	مطالعه میان فرهنگی	
2	فراتحلیل کمی	
55	-	جمع
2	پدیدارنگاری	کیفی
5	پدیدارشناسی	
7	-	جمع

در پاسخ به سؤال سوم مبنی بر اولویت‌بندی و فراوانی موضوعات پژوهشی درباره‌ی رهبری آموزشی در مقالات مجلات علوم تربیتی با توجه به نتایج جدول ۴ اولین مقاله رهبری آموزشی در سال ۲۰۰۷ منتشر شده است و به دنبال آن، آهنگ رشد مقالات رهبری آموزشی سیر متناوبی را طی کرده است؛ به طوری که در چهار سال اول سیر صعودی و در سال پنجم یعنی سال ۲۰۱۱ سیر نزولی پیدا کرده است. بالاترین میزان فراوانی در سال ۲۰۱۸ با آمار ۱۷/۷۴ درصد است و از سال ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۸ سیر صعودی داشته است.

جدول ۴. دوره زمانی مقالات منتشرشده رهبری آموزشی

Table 4. Period of published articles of educational leadership

سال انتشار	تعداد مقالات	درصد مقالات	سال انتشار	تعداد مقالات	درصد مقالات
Publishing year	Number of articles	Percentage of articles	Publishing year	Number of articles	Percentage of articles
2007	1	6.1	2013	4	4.6
2008	4	4.6	2014	4	4.6
2009	3	8.4	2015	5	8
2010	8	9.12	2016	5	8
2011	3	8.4	2017	7	29.11
2012	8	9.12	2018	11	74.17

این روند با آنچه (Hallinger (2013) و Oplatka (2010) در خصوص مقالات خارجی بررسی کردند، مطابقت ندارد. آنان دریافتند که رشد مقالات در زمینه‌ی رهبری آموزشی از سال ۱۹۸۰ تاکنون روندی صعودی داشته است. در خصوص هویت و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نویسندگان، یافته‌ها نشان می‌دهد که ۹۰ درصد (تعداد ۵۶ مقاله) مربوط به اعضای هیئت علمی و دانشجویان ارشد و دکتری بوده که در قالب پایان‌نامه نوشته شده است و ۱۴ درصد (تعداد ۶ مقاله) در قالب پژوهشی مستقل توسط اساتید حوزه‌ی نوشته شده است. تعداد نویسندگان ۱۵۷ نفر بوده که ۱۱۳ نفر مرد و ۴۴ نفر زن هستند (جدول ۵).

Table 5. Specifications of Author's identity

جدول ۵. مشخصات هویت شناختی نویسندگان

Scientific rank of authors						Gender			
مرتب‌بندی علمی نویسندگان						جنسیت			
دانشجوی ارشد	دانش‌آموخته ارشد	دانشجوی دکتری	دانش‌آموخته دکتری	استادیار	دانشیار	استاد	مرد	زن	
Master student	MA	PhD student	Ph.D	Assistant Prof.	Associate Prof.	Prof.	Man	Female	
9	19	20	9	54	30	16	113	44	
								157	157

بحث و نتیجه گیری

به نظر می‌رسد ارائه تصویری از وضعیت رهبری آموزشی در مقالات علمی-پژوهشی داخلی، مطالعه‌ای است که برای اولین بار در کشور توسط محققین حاضر صورت می‌گیرد. مطالعه‌ای که از دو دهه پیش تاکنون توسط متخصصان و پژوهشگرانی چون (Hallinger and Heck, 2011)، (Ribbins and Gunter, 2002) و (Lorenc et al., 2012) در خارج از کشور مورد توجه قرار گرفته است. این مقاله با روش فراتحلیل کیفی، تلاش نمود تا موضوعات و مفاهیم مورد تأکید محققان داخلی، رویکردها و روش‌های مورد استفاده در این مقالات، میزان پرداختن به این مفهوم و نهایتاً دستاوردهای این مقالات در زمینه‌ی شناساندن و کاربرد این مفهوم در نظام آموزشی را مشخص نماید. یافته‌ها نشان داد که الگوهای رهبری مختلف، مورد توجه محققان داخلی حوزه‌ی مدیریت آموزشی بوده است. بررسی سبک رهبری به صورت کلی و پیامدهای آن بر متغیرهای مختلف نیز از موضوعات مورد علاقه پژوهشگران بوده است. بررسی پیامدها و اثرات سبک رهبری بر متغیرهای مربوط به معلمان (انگیزش شغلی، رضایت شغلی، فرسودگی شغلی، تعهد شغلی و خلاقیت)، ابعاد مختلف سازمانی (سلامت سازمانی و یادگیری سازمانی) و اثرپذیری از متغیرهای عاطفی و شناختی مدیران (باورهای دینی، فلسفه تربیتی و انگیزه پیشرفت) بیشترین تعداد مقالات را به خود اختصاص داده است. در این دسته، بیشترین مقالات، مرتبط با پیامدهای رهبری بر انواع متغیرهای رفتاری و انگیزشی معلمان بوده است. این فرضیه که با جایگزینی رهبری آموزشی به جای مدیریت آموزشی، تغییراتی در رفتار و عملکرد مدیران ایجاد شده که بر بهبود عملکرد معلمان، اثربخشی مدارس و ساختار مدارس اثراتی مثبت ایجاد خواهد شد (Day et al., 2009; Hallinger, 2013)، سبب ایجاد علاقه در پژوهشگران به بررسی این نظریه‌ها در جامعه مورد نظر خود با رویکردهای کمی و در جهت تأیید یا رد این نظریه‌ها شده است. پژوهشگران خارجی نیز در این خصوص به بررسی میزان تأثیر رهبری مدیران بر عناصر مختلف سازمانی و آموزشی مانند توسعه حرفه‌ای معلمان، یادگیری و پیشرفت تحصیلی و اجتماعی دانش‌آموزان و بهبود مدارس پرداخته‌اند. در ادامه می‌بینیم که برخی مقالات نیز، به بررسی ارتباط باورهای دینی، تربیت فلسفی و انگیزه پیشرفت مدیران با سبک‌های رهبری آنان پرداخته است؛ که این‌گونه مطالعات نشان‌دهنده وابستگی مفهوم رهبری آموزشی به زمینه ایست که در آن اتفاق می‌افتد.

الگوی رهبری تحولی رتبه دوم را از نظر فراوانی داشت که پژوهشگران بدان توجه نشان داده‌اند. با توجه به ورود این الگو، از حوزه‌ی مدیریت عمومی در سال ۱۹۹۰، محققان حوزه‌ی

مدیریت‌آموزشی علاقه‌مند به بررسی اثرات این سبک بر روی متغیرهای مذکور در مدارس شدند. از آنجا که معلمان در مدرسه از نظر وظایف، مهم‌ترین نقش را در بهبود فرایند یاددهی و یادگیری مدارس دارند و اثرات مستقیم آنان بر روی این بخش از مدرسه در مطالعات بسیاری مورد تأیید بوده است و همچنین اثرات غیرمستقیم رهبری بر این فرایند از طریق معلمان اتفاق می‌افتد (Heck & Hallinger, 2009, P. 226).

سبک رهبری توزیعی با اولین مقاله خود در سال ۲۰۱۲، وارد ادبیات پژوهشی در مقالات داخلی شد. ظهور این مفهوم میان تحقیقات خارجی، از سال ۲۰۰۰ است. همه مقالات مربوطه با رویکرد کمی و روش توصیفی-همبستگی انجام شده است؛ که سال ۲۰۱۵ بیشترین میزان توجه به این مفهوم را از سوی نویسندگان داشته است. در سال ۲۰۱۸ تنها یک مقاله در زمینه‌ی رهبری توزیعی نوشته شده است. ورود مفهوم رهبری معنوی میان مقالات خارجی مربوط به سال ۱۹۸۰ است. مفاهیمی همچون استدلال اخلاقی، معنویات، معضل اخلاقی، تخیل اخلاقی، فعالیت اخلاقی و هنرهای اخلاقی به منظور تأکید بر جوانب اخلاقی و معنوی رهبری آموزشی که در تضاد با جوانب فنی بسیاری از الگوهای سنتی رهبری بودند به بنیان دانش حوزه‌ی در این دهه وارد شدند. در سال ۲۰۰۰ نیز به‌عنوان یکی از عوامل اثرگذار بر سبک رهبری، مورد مطالعه قرار گرفته است.

رهبری خدمتگزار با دو مقاله در سال ۲۰۱۲ و ۲۰۱۵ در زمینه‌ی بررسی ارتباط این سبک از رهبری با خلاقیت و رفتار شهروندی معلمان مورد بررسی قرار گرفته است. اگرچه ظهور این مفهوم در دیگر گرایش‌های مدیریتی به سال ۱۹۷۷ بر می‌گردد، اما بررسی اثرات آن به‌عنوان یک سبک رهبری در مدارس، از اواخر دهه ۲۰۰۰ شروع شد. رهبری امنیت‌مدار با یک مقاله در سال ۲۰۱۷ و رهبری مورد اعتماد نیز با یک مقاله مورد پژوهش از سوی محققان داخلی بوده است. رهبری امنیت‌مدار در سال ۲۰۱۱ و رهبری مورد اعتماد در سال ۲۰۰۴ مفاهیم نوظهوری هستند که در مقیاس محدودی روی مدیران مدارس مورد بررسی قرار گرفته‌اند و درنهایت، رهبری برنامه درسی با دو مقاله کیفی در مجله مدیریت مدرسه ظهور یافته که تنها مقالاتی هستند که این مفهوم را برای مدیران مدرسه بکار برده و با رویکردی کیفی به کشف مؤلفه‌های آن و تجارب زیسته مدیران مدارس پرداخته‌اند. افزایش انجام مطالعات رهبری آموزشی در سال ۲۰۱۸ نشان از تأکیدی دوباره بر اهمیت آن برای مدیران مدارس و متخصصان حوزه است؛ به این شرط که شاهد سیر نزولی آن مانند آنچه که در طی سال‌های گذشته اتفاق افتاد، نباشیم.

در بخش هویت نویسندگان، عدم حضور کارورزان و مدیران مدارس که سمت‌های اجرایی در

مدارس دارند، ملموس ترین شکاف میان دنیای تحقیقات و یافته‌های علمی با مسائل عینی و واقعی موجود در مدارس است، چرا که ارزش دانش بنیادین، ابزاری بودن و کاربرد آن تا جایی است که سیاست‌گذاران نظام آموزشی خواسته و ناخواسته متکی بر نتایج حاصل از مطالعات علمی جهت حل مسائل و تدوین برنامه‌های کلان و خرد هستند. در حالی که آموزش و پرورش در تلاش برای دستیابی به بهبود کارایی فرایندهای یاددهی و یادگیری در کلاس درس است؛ به نظر می‌رسد اعضای حوزه مدیریت و رهبری آموزشی تنها افراد مسئول در علوم تربیتی و مطالعات مدیریتی هستند که برای بهبود جنبه‌های اداری و سازمانی مدرسه و اداره نظام‌های آموزشی تلاش می‌کنند.

به‌طور کلی، یافته‌ها نشان داد که ۱۰ الگوی رهبری قابل احصا از بررسی مقالاتی طی یک دهه و مطالعه اثرات آنان بر متغیرهای آموزشی مختلف، با آنچه در مرزهای مفهومی مطالعات خارجی وجود دارد، مطابقت داشت. اگرچه، برخی دیگر از الگوها مانند رهبری معنوی، خدمتگزار، امنیت‌مدار و رهبری مورد اعتماد، به نظر می‌رسد بیش از آن که تحت تأثیر موضوعات حوزه‌ی در سطح فراملی باشند، بیشتر از فرهنگ و باورهای ارزشی جامعه اسلامی ایرانی متأثر بودند. هم‌چنین بسیاری از الگوهای نوین رهبری مانند رهبری عدالت‌محور، فناورمحور و رهبری تعلیم و تربیت‌محور که در یک دهه اخیر در سطح بین‌الملل مطرح شده‌اند هنوز مورد توجه پژوهشگران داخلی قرار نگرفته‌اند. با این که پیشینه پژوهشی در زمینه رهبری آموزشی در مجلات داخلی علوم تربیتی بررسی گردید؛ اما هنوز به فهم ماهیت و محتوای آن به مطالعات بیشتری نیاز دارد. رهبری آموزشی و رهبری مدارس به‌عنوان جایگزینی برای مدیریت آموزشی هنوز از منابع و حمایت کافی برای بررسی‌های علمی، روش‌های تحقیق آمیخته و پژوهش‌های تطبیقی برای رسیدن به بلوغ فکری برخوردار نیست. یافته‌ها هم‌چنین نقش و سهم اساسی اساتید راهنما و مشاوران در دانشگاه‌ها و دست‌اندرکاران آموزش و پرورش را برای تشویق دانشجویان تحصیلات تکمیلی جهت تمرکز بر موضوعات رهبری آموزشی در مدارس در راستای مشروعیت بخشی بیشتر به حوزه مدیریت آموزشی را پررنگ‌تر می‌نماید.

یافته‌های تحقیق حاضر از اشارات کاربردی خاصی برخوردار است: نخست این که نقش اساسی سردبیران مجلات تخصصی و کمیسیون‌های نظارت بر نشریات در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای کنترل محتوای مجلات تخصصی مدیریت و رهبری آموزشی و جلوگیری از گسترش بی‌رویه موضوعات به ورای مرزهای رشته علوم تربیتی و مدیریت آموزشی را مورد تأکید قرار

می‌دهد. دوم، سهم اساتید راهنما و مشاوران در دانشگاه‌ها و کارورزان و دست‌اندرکاران در حوزه‌های مختلف آموزش و پرورش را برای تشویق دانشجویان تحصیلات تکمیلی جهت تمرکز بر موضوعات رهبری آموزشی در مدارس در راستای مشروعیت بخشی بیشتر به حوزه مدیریت آموزشی را پررنگ‌تر می‌نماید. هم‌چنین، جهت رشد و بالندگی پدیده رهبری در مؤسسات آموزشی، لازم است که پژوهشگران، پژوهش‌های رهبری و جهت‌گیری‌های بالقوه نوین را موردنقد قرار داده و بینش‌ها و زمینه‌های پژوهشی نوینی را برای سال‌های آتی پیشنهاد کنند. رسیدن به این مرحله، به مثابه یک مرحله سالم از توسعه برای هر حیطه مطالعاتی علمی در نظر گرفته می‌شود. رهبری آموزشی، بازارمحور، تخیلی و نمادین، ساختارگرا، مهندسی مجدد و پساساختارگرا سبک‌های مورد توجه محققان خارجی در سال‌های اخیر بوده‌است که در هیچ‌یک از مطالعات داخلی مورد توجه قرار نگرفته بود. هم‌چنین، ادبیات فمینیسم با ورود زنان به عرصه رهبری، چندین ویژگی از خصوصیات زنان را به حوزه‌ی مدیریت و رهبری آموزشی در این دهه وارد کرده است، اما هنوز نتوانسته است مفاهیمی را در این زمینه‌ی معرفی کند.

سهم مشارکت نویسندگان: در پژوهش حاضر، تدوین طرح و اجرای تحقیق، فرآیند گردآوری داده‌ها، تحلیل و تفسیر یافته‌ها، نگارش متن مقاله و نتیجه‌گیری از یافته‌ها توسط هر دو نویسنده به‌طور مشترک انجام شد.

تضاد منافع: نویسندگان اذعان دارند که در این مقاله هیچگونه تعارض منافی وجود ندارد.

منابع مالی: پژوهش حاضر از هیچ مؤسسه و نهادی حمایت مالی دریافت نکرده و کلیه هزینه‌ها در طول فرآیند اجرای پژوهش بر عهده پژوهشگران بوده است.

تشکر و قدردانی: بدینوسیله از کلیه مشارکت‌کنندگان که در جمع‌آوری داده‌ها ما را یاری نمودند تقدیر و تشکر به عمل می‌آید.

References

- Alinejad, M., Abbassian, H., & Behrangi, M., R. (2015). The effect of trusted leadership on organizational organizational commitment with organizational justice mediator. *Educational and Scholastic Studies*, 4(2), 9-26.
- Amjadzabardast, M., Gholami, K., & Nemati, S. (2015). The effect of pincipal distributed leadership style on the effectiveness of schools on the intermediation of teachers' motivation and their academic optimism. *Research in School and Virtual Learning*, 2(7), 7-26. [Persian]
- Bell, L., Bolam, R., & Cubillo, L. (2003). *A systematic review of the impact of school headteachers and principals on student outcomes*. London: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London.

- Day, C., Sammons, P., Hopkins, D., Harris, A., Leithwood, K., Gu, Q., & Kington, A. (2009). *The impact of school leadership on pupil outcomes*. National College for Leadership of Schools and Children's Services.
- Elzami, E., Mirkamali, M., & Ebrahim Damandi, M. (2015). The relationship between managers' leadership styles and organizational learning in schools. *The Journal of New Thoughts on Education*, 11(3), 45-64. [Persian]
- Farahbakhsh, S., Sattar, A., & Pourmohammadi, S. M. (2017). Model communication structure spiritual leadership and organizational well-being by mediation of positive Thinking of school administrators of city of khoramabad. *Journal of Educational Sciences*, 24(1), 97-120. [Persian]
- Farzaneh, M., Moradi, K., & Mollaei, R. (2016). The effect of ethical leadership on development of learning organization in urban high schools. *New Educational Approaches*, 11(2), 45-58.
- Hallinger, P. (2008). *Methodologies for studying school leadership: A review of 25 years of research using the principal instructional management rating scale*. New York: annual meeting of the American Educational Research Association, New York.
- Hallinger, P. (2013). A conceptual framework for systematic reviews of research in educational leadership and management. *Journal of Educational Administration*, 51(2), 126-149.
- Hallinger, P., & Heck, R. H. (2011). Collaborative leadership and school improvement: Understanding the impact on school capacity and student learning. In *International handbook of leadership for learning* (469-485). Dordrecht: Springer
- Hammad, W., & Hallinger, P. (2017) A systematic review of conceptual models and methods used in research on educational leadership and management in Arab societies. *School Leadership & Management* 37(5), 434-456.
- Hasani, S., Hosseini Khah, A., Gramipour, M., & Haji Hossein Nejad, G. (2018). A phenomenographic reflection on the components of curriculum leadership in elementary schools from viewpoint of school principals. *Journal of School Administration*, 6(1), 283-305.
- Heck, R. H., & Hallinger, P. (2009). Assessing the contribution of distributed leadership to school improvement and growth in math achievement. *American Educational Research Journal*, 46(3), 659-689.
- Heck, R. H., & Hallinger, P. (2010). Testing a longitudinal model of distributed leadership effects on school improvement. *The Leadership Quarterly*, 21(5), 867-885.
- Jafari, S., Aminbeidokhti, A., & Ghasemian Dastierdi, Z. (2019). The role of managers' professional leadership in students' competency development by mediating trust and collaboration between teachers and professionalization of teachers. *Journal of Educational Sciences*, 26(1), 77-96. [Persian]
- Khalijian, S., Shams, G., Pardakhtchi, M. H., & Mirkamali, S. M. (2018). A study of the relationship between secure base leadership and schools' staff happiness: Mediating Role of Psychological Safety. *Journal of School Administration*, 5(2), 1-21. [Persian]

- Kruger, M. L., Witziers, B., & Slegers, P. (2007). The impact of school leadership on school level factors: Validation of a causal model. *School Effectiveness and School Improvement*, 18(1), 1-20.
- Leithwood, K., Louis, K. S., Anderson, S., & Wahlstrom, K. (2004). *How leadership influences student learning*. New York: The Wallace Foundation.
- Leithwood, K., Harris, A., & Hopkins, D. (2008). Seven strong claims about successful school leadership. *School Leadership and Management*, 28, 27-42.
- Lorenc, T., Pearson, M., Jamal, F., Cooner, C., & Garside, R. (2012). The role of systematic reviews of qualitative evidence in evaluating interventions: A case study. *Research Synthesis Methods*, 3(1), 1-10.
- Mascall, B., Leithwood, K., Straus, T., & Sacks, R. (2008). The relationship between distributed leadership and teachers' academic optimism. *Journal of Educational Administration*, 46(2), 214-228.
- Mulford, B., & Silins, H. (2003). Leadership for organisational learning and improved student outcomes-What do we know? *Cambridge Journal of Education*, 33(2), 175-195.
- Oplatka, I. (2010). *Historical analysis of educational management as Academic field*. Translation by N. Shirbagi (2018). Tehran: Asare Moaser. [Persian]
- Rastgar, A., & Hashemi, S. F. (2015). Relationship between servant leadership and creativity: Investigating a mediating role of organizational trust. *Journal of Innovation and Creativity in Human Science*, 5(2), 97-116. [Persian]
- Ribbins, P., & Gunter, H. (2002). Mapping leadership studies in education: Towards a typology of knowledge domains. *Educational Management & Administration*, 30(4), 359-385.
- Robinson, V. M., Lloyd, C. A., & Rowe, K. J. (2008). The impact of leadership on student outcomes: An analysis of the differential effects of leadership types. *Educational Administration Quarterly*, 44(5), 635-674.
- Roshan, A., Kazemi, Y., Alaie, H., & Ramazani, G. (2010). Comparing the importance of managerial and leadership behaviors from views of school teachers and principals. *Teaching and Learning Research*, 8(1), 99-108.
- Ross, J., & Gray, P. (2006). School leadership and student achievement: The mediating effects of teacher beliefs. *Canadian Journal of Education/Revue Canadienne De l'éducation*, 29(3), 798- 822.
- Sheikh Mohammadi, Z., & Khalkhali, A. (2018). Principals' lived experience of curriculum leadership in secondary schools. *Journal of School Administration*, 6(1), 22-42.
- Timulak, L. (2013). Qualitative meta-analysis. In U. Flick (Ed.), *The Sage handbook of qualitative data analysis* (481-495). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Zeinabadi H (2011). Transformational leadership and organizational citizenship behavior in school: Retesting and changing a tested model in industry. *Journal of Public Administration*, 3(7), 63-80. [Persian]

